

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КІЛЬКІСНОГО ВИМІРУ ЕКОНОМІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ І ХАРАКТЕРИСТИК ЗБАЛАНСОВАНOSTІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ МІСТ І РЕГІОНІВ

Обґрунтовано необхідність кількісного виміру збалансованості економічних і соціальних результатів розвитку соціальної сфери міст. Запропоновано систему показників та методів їх розрахунку для оцінювання стану і збалансованості економічних складових соціального розвитку з показниками розвитку економіки міст.

Ключові слова: соціальний розвиток, збалансованість, економічні показники соціального розвитку, співвідношення економічних і соціальних результатів, орієнтири соціального розвитку.

Обосновано необходимость количественного измерения сбалансированности экономических и социальных результатов развития социальной сферы городов. Предложено систему показателей и методов их расчета для оценивания состояния и сбалансированности экономических составляющих социального развития с показателями развития экономики городов.

Ключевые слова: социальное развитие, сбалансированность, экономические показатели социального развития, соотношения экономических и социальных результатов, ориентиры социального развития.

The necessity of the quantitative measuring of balanced of economic and social results of development of social sphere of cities is grounded. The system of indexes and methods of their calculation for the evaluation of the state and balance of economic components of social development with the indicators of development of economy of cities is offered.

Key words: social development, balance, economic indicators of social development, correlations of economic and social results, marks of social development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Здійснення управління розвитком у будь-якій сфері неможливе без якісної інформації про стан керованих об'єктів чи систем, характеристик і умов існування, що дозволяють визначити й обґрунтувати пріоритетні напрями і завдання їх зростання в майбутньому. Тому вдосконалення методичних засад системного інформаційного забезпечення розробки регіональних і муніципальних програм, планів і проектів розвитку посідає особливе місце в управлінні регіонами.

Виміри соціальних явищ і процесів суттєво відрізняються від вимірів в економічних і технічних системах. Такі виміри передбачають вивчення характерних рис стану тих чи інших процесів, типу відносин і їх властивостей, нематеріальних і найменш формалізованих показників проявів

соціальних явищ. Для аналізу соціального розвитку в соціальних сферах необхідна побудова теоретичних, змістовних, структурних та інших схем і алгоритмів оцінювання стану, тенденцій і динаміки внутрішніх соціальних змін, а також змін у середовищі його оточення. Окрім безпосереднього оцінювання можливий опосередкований аналіз розвитку соціальної сфери шляхом визначення відхилень величини показників від їх запланованого або очікуваного рівня. Проте сьогодні існує певна невизначеність стосовно показників оцінювання розвитку соціальної сфери, що потребує подальшої уваги науковців і практиків у напрямі вдосконалення показників суспільного соціального зростання в кількісному вимірі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питання розвитку

соціальної сфери, а також різні аспекти її фінансового забезпечення досліджувались Л. Антошкіною, С. Вакуленко, С. Ефимовою, В. Куценко, Ю. Пасічником, Д. Полозенко, В. Опаріним, І. Чугуновим, І. Царуком та іншими науковцями. У роботах вітчизняних авторів, насамперед В. І. Куценка, Н. А. Плащинського, А. Ю. Шаріпова, М. М. Некрасова, О. І. Кочерги та ін., зроблені досить успішні спроби наукового аналізу соціальної сфери на регіональному рівні. Однак методи, показники і моделі аналітичної оцінки стану і рівнів економічних характеристик соціальної сфери та шляхів її розвитку на рівні місцевого самоврядування ще далекі від досконалості і потребують подальшого дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Вирішення проблеми оцінювання стану і рівня соціально-економічного розвитку належить до питань, які активно підтримуються органами державної влади. Так, Постановою Кабінету Міністрів України була затверджена Методика рейтингової оцінки стану соціально-економічного розвитку регіонів, використання якої для розрахунку пропонованої системи показників покладено на Держкомстат. Форма надання результатів оцінювання, визначення нагальних проблем і розробка пропозицій щодо їх розв'язання повинні здійснюватись за встановленою Мінекономіки формою [1].

Утім, незважаючи на достатню прозорість методичних засад (чіткий перелік показників, визначеність способів їх розрахунку, періодичності і строків надання), склад показників повністю не відображає рівень досягнення соціальних цілей розвитку. Методика передбачає врахування рівня безробіття, новостворених робочих місць, середньомісячної заробітної плати, частки працівників, яким нараховується заробітна плата, нижча за прожитковий мінімум, а також темпів змін заборгованості по заробітній платі. Перелік запропонованих показників охоплює не всі параметри і характеристики розвитку соціальної сфери і не задовольняє потреби аналітичного обґрунтування стратегічних заходів поточних планів. Як наслідок, передбачити всі необхідні передумови і шляхи економічного забезпечення розвитку безпосередньо соціальної сфери практично неможливо. На реалізацію поставленої проблеми спрямоване це дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Обґрунтувати необхідність кількісного виміру збалансованості економічних і соціальних результатів розвитку соціальної сфери міст.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Процес суспільного розвитку складається із рівних за значенням економічних і соціальних складових, при цьому чітко розмежувати їх майже неможливо. Це – взаємозалежні і тісно

пов'язані сфери суспільного життя. А відтак, і їх розвиток не може розглядатись відокремлено. Вони не є діаметрально протилежними чи конкуруючими. Соціальна сфера не є обтяжливою чи похідною від економічної, як сама економічна сфера не є єдиним двигуном чи джерелом розвитку соціальної. Нехтування цим взаємозв'язком гальмує просування країни в напрямі науково-технічного, економічного і соціального прогресу. Ця обставина обумовлює необхідність чіткого уявлення про ступінь економічного забезпечення розвитку соціальної сфери і розглядання її як потужного чинника і передумови стійкості суспільного розвитку. Потрібне чітке розуміння доцільності створення умов для реалізації корпоративної співпраці економічної та соціальної підсистем на різних рівнях управління соціально-економічним розвитком, яке б передбачало цільову спрямованість економічних інтересів народу України, держави і бізнесу на чітке визначення і досягнення соціальних пріоритетів. Це підвищить спроможність і потужність регулюючого впливу на трансформаційні процеси суспільних змін у країні й регіонах.

У нормативно-правовому забезпеченні економічного й соціального розвитку територіальних громад в Україні досить чітко визначені правові умови економічного й соціального існування міст. Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» зазначені функції міських рад, їх виконавчих органів та голів міських рад у містах районного значення стосовно економічного і соціального забезпечення процесів життєдіяльності [14]. Особливості функціонування соціально-економічного розвитку міст закладаються ще на стадії розробки генеральних схем планування території України [12]. Зокрема, у генеральній схемі визначено такі завдання перспективного розвитку для міст: урізноманітнення виробничої бази або ж розвиток профільних сфер виробництва, створення умов для самостійної зайнятості населення, захист традиційного характеру середовища існування, життєдіяльності і забезпечення умов для сталого, системного і соціального розвитку відтворення природного, історико-культурного та курортного потенціалу.

Не менш важливим нормативно-правовим актом щодо забезпечення організації і процесів розвитку міст є Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [13]. Ст. 11 цього Закону визначає обов'язкові елементи, які мають включати наукове обґрунтування програм економічного і соціального розвитку міст, зокрема:

- аналіз соціально-економічного розвитку міста за попередній і поточний роки та характеристики головних проблем розвитку його економіки і соціальної сфери;
- оцінку стану використання природного, виробничого, науково-технічного, трудового потенціалу та екологічної ситуації;

– визначення резервів для розв’язання головних проблем розвитку економіки і соціальної сфери міста;

– систему стратегічних і поточних заходів органів місцевого самоврядування щодо реалізації обраних стратегій і програм із визначенням термінів виконання, виконавців, джерел фінансування й очікуваних результатів.

Таке ґрунтовне і наукове забезпечення інформаційно-аналітичного супроводження програм міст і регіонів потребує створення чіткого уявлення майбутнього і конкретизації цілей та пріоритетів соціально-економічного розвитку. У свою чергу, це потребує поглибленого аналізу різних економічних характеристик економічних і соціальних процесів на певних адміністративних територіях.

Оскільки процеси суспільного розвитку складаються з економічних і соціальних складових, а їх чітке розмежування майже неможливе, розглянемо

основні соціально-економічні показники регіонів України на прикладі трьох найбільш розвинених областей західного, центрального і східного регіонів згідно з державною статистикою (табл.1).

Розрахунки середніх темпів зростання показників за період 2007-2009 рр. свідчать, що досягнені за цей час рівні економічного і соціального розвитку не корелювали між собою, а саме середні темпи зростання ВРП, ОРП, інвестиції в основний капітал були меншими ніж темпи зростання показників наявного доходу на душу населення, середньої місячної плати та ін. Останнє дозволяє зробити висновок, що за період, який розглядається, провідні регіони України були економічно неспроможними в питаннях економічного забезпечення підвищення темпів зростання соціальної сфери, а це є неприпустимим для умов сталого розвитку. Хоча розраховані інтегральні індекси соціально-економічного розвитку і були вищими за одиницю (відповідно 1,11; 1,09; 1,13).

Таблиця 1

Середні темпи зростання показників соціально-економічного розвитку областей за 2007-2009 рр.

Показник	Область		
	Дніпропетровська	Харківська	Львівська
Територія	1,00	1,00	1,00
Чисельність наявного населення	1,26	1,00	1,00
Кількість зайнятого населення	0,99	0,99	1,01
Валовий регіональний продукт (ВРП у фактичних цінах)	1,27	1,25	1,18
у т.ч. на одну особу	1,00	1,26	1,19
Наявний дохід населення	1,26	1,26	1,54
у т.ч. на одну особу	1,00	1,27	1,55
Витрати населення	1,25	1,29	1,26
у т.ч. на одну особу	0,99	1,30	1,26
Середньомісячна заробітна плата	1,22	1,26	1,25
Обсяг реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) (ОРП)	1,13	1,19	1,14
у т.ч. на одну особу	0,90	1,20	1,14
Експорт товарів і послуг	0,77	1,13	0,93
у т.ч. на одну особу	0,65	1,13	0,93
Імпорт товарів і послуг	1,18	0,74	1,28
у т.ч. на одну особу	0,94	0,74	1,28
Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах)	1,03	0,89	1,04
у т.ч. на одну особу	0,84	0,90	1,04
Кількість зареєстрованих безробітних	1,19	1,03	1,02
Прямі іноземні інвестиції в область	1,02	1,09	1,20
у т.ч. на одну особу	0,83	1,09	1,20

Більш широке уявлення про співвідношення економічних показників соціального розвитку з показниками економічного розвитку можливо отримати, аналізуючи рівень економічної захищеності громадян України, а саме достатку населення

(табл. 2), показників економічної бази формування соціальної безпеки країни і Дніпропетровської області (табл. 3), характеристики порогових індикаторів соціальної безпеки (табл. 4).

Таблиця 2

**Характеристика достатку населення України
і Дніпропетровської області за 2000-2010 рр.¹**

Показник	Регіон	Період, роки							
		2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Прожитковий мінімум, грн	Україна	270,10	362,23	423,00	472,00	532,00	626,00	701,00	875
Середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників, грн	Україна	230	590	806	1041	1351	1806	1906	2239
	Дніпропетровська обл.	273	667	913	1139	1455	1876	1963	2369
Доходи населення, млн грн	Україна	128736	274241	381404	472061	623289	845641	897669	1101015
	Дніпропетровська обл.	–	22241	31344	38694	50955	68420	72448	88980
Витрати та заощадження населення, млн грн	Україна	185073	215672	274241	472061	623289	845641	897669	
	Дніпропетровська обл.	–	–	–	38694	50955	68420	72448	–
Заборгованість населення із заробітної плати, млн грн	Україна	68,9	182,2	316,2	457,5	590,8	894,9	946,1	1123,6
	Дніпропетровська обл.	30	50	332	366	415	544	573	734

Таблиця 3

**Показники формування економічної бази соціальної безпеки України
і Дніпропетровської області за 2000-2010 рр.²**

Показник	Регіон	Період, роки							
		2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах, млн грн)	Україна	137993	345113	441452	544153	720731	948056	914720	1094607
	Дніпропетровська обл.	13163	30040	41227	52347	71173	104687	93331	–
	Частка Дніпропетровської області в Україні, %	9,5	8,7	9,3	9,6	9,9	10,0	10,2	
Валовий регіональний продукт (у розрахунку на одну особу (у фактичних цінах, грн)	Україна, тис. грн, %	2788	7273	9372	11630	15496	20495	19862	23863
	Дніпропетровська область, тис. грн	100	260,86	128,8	124,1	133,2	132,2	96,91	120,1
	% до попереднього року	3562	8609	11909	15239	20868	30918	27737	–
Індекс номінальної заробітної плати (у %) до попереднього року	Україна	100	241	138,3	177,0	136,9	148,1	89,7	
Індекс споживчих цін, індекс інфляції у % до попереднього року	Україна	129,6	127,5	136,7	129,2	129,7	133,7	105,5	120,0
Індекс реальної з/плати, у % до попереднього року	Україна	–	109,0	113,5	109,1	112,8	125,2	115,9	109,1
Індекс реальної з/плати, у % до попереднього року	Україна	99,1	123,8	120,3	118,3	112,5	106,3	90,8	110,2

¹ за даними [15; 16]² за даними [15; 16]

Динаміка наведених показників свідчить, що в Україні і Дніпропетровській області тільки рівень безробіття, розрахований за методологією МОП, не перевищував порогові, мінімально допустимі норми соціальної захищеності громадян, у той час як інші її показники свідчать про недосягнення стану соціальної безпеки життя до порогових рівнів, визначених світовою спільнотою. Зазначене дає підстави стверджувати, що економічні показники соціальної безпеки формуються стихійно і надто повільно, якщо за 8 років вони не досягли порогового значення, яке, до речі, в розвинутих країнах вже давно перевищене. Пояснити такий стан можливо, але мова повинна йти про його найшвидшу зміну, тому що негативний вплив соціальної складової розвитку на економічну складову стане гальмом для суспільного розвитку

в цілому. Одним із чинників, який сприятиме прискоренню темпів соціального розвитку, є створення умов і дотримання збалансованості економічних і соціальних параметрів розвитку регіонів і міст при розробці стратегічних і поточних планів розвитку, чому, до речі, сприяє використання методу програмно-цільового управління. Саме тоді прогнозовані значення збалансованих показників очікуваних результатів досягнення соціальних і економічних цілей можуть стати керованими параметрами управління цілями з боку органів влади всіх рівнів.

Наведені дані свідчать, що темпи зростання реальної заробітної плати в Україні не корелюють із темпами зростання ВРП, при цьому індекс споживчих цін зростає більшими темпами.

Таблиця 4

Характеристика порогових індикаторів соціальної безпеки за 2000-2010 рр.³

Показник	Регіон	Норми	Період, роки							
			2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Рівень безробіття за методологією МОП (у % до економічно активного населення)	Україна	10-12 %	11,6	–	7,2	6,8	6,4	6,4	8,8	–
	Дніпропетровська область		11,6	–	5,5	5,1	5,0	5,1	7,8	–
Частка витрат на харчування	Україна	не більше ніж 50 %	–	–	–	54,2	53,2	51,2	53,4	–
	Дніпропетровська область		–	–	–	57,0	57,3	48,5	53,6	–
Співвідношення мінімальної середньої заробітної плати	Україна	1/3 (0,333)	0,391	0,402	0,412	0,384	0,340	0,335	0,390	0,412
Відношення мінімального розміру пенсії до прожиткового мінімуму, разів	Україна	не менше ніж 1	0,111	0,138	0,785	0,775	0,780	0,869	0,817	0,770
Співвідношення середньої заробітної плати з розміром прожиткового мінімуму (разів)	Україна	не менше ніж 3	0,85	1,63	1,91	2,21	2,54	2,88	2,72	2,35
Наявність житлового фонду в середньому на одну особу (м ² загал. площ.)	Україна	не менше ніж 25 м ²	20,7	21,8	22,0	22,2	22,5	22,8	23,0	23,3
	Дніпропетровська область		21,2	–	22,5	–	22,8	23,0	23,2	–

У процесі дослідження були розглянуті тенденції розвитку Дніпропетровської області з адміністративним центром м. Дніпропетровськ. В області функціонують 22 райони, 1 504 населених пункти міського і селищного типу, 13 міст обласного підпорядкування, 8 – районного значення. Проаналізовані результати економічної діяльності області і окремих міст [7; 8; 9; 10; 11] свідчать, що, незважаючи на окреслені законодавством вимоги до розробки програм соціально-економічного розвитку, їх дотримання здійснюється на вкрай низькому рівні. Так, програми соціально-економічного розвитку м. Дніпропетровськ, м. Дніпродзержинськ, м. Кривий Ріг хоч і містять ряд показників

економічного й соціального розвитку, але ці показники не взаємопов'язані за окремими сферами і напрямками діяльності.

Стратегічні програми розвитку міст, незважаючи на спробу місцевих органів влади використовувати програмно-цільовий підхід при їх розробці, складаються із ряду самостійних, існуючих відокремлено один від одного проектів. Показники цих проектів представлені обсягами витрат на проект без цільних розрахунків показників очікуваних результатів, які повинні мати не тільки економічні, а й інші види вигод у цілому для міста і безпосередньо для підвищення рівня соціально-економічного розвитку.

³ за даними [15; 16]

Відсутність системного комплексного аналізу динаміки питомої ваги цих показників сучасними ринковими методами ускладнює визначення рівня розвитку територіальних громад, виявлення пріоритетності вирішення соціальних проблем та окреслення стратегічних орієнтирів. Для багатьох міст характерна і наявність інших програм, які конкретно спрямовані на вирішення проблемних питань соціальної сфери, наприклад, розроблені окремі програми розвитку культури, освіти, охорони здоров'я тощо. Але локальне управління їх здійсненням обумовлює таке явище як дублювання функцій відділів і служб органів місцевого самоврядування, що не сприяє впливу кінцевих результатів їх досягнення на показники розвитку міст. Тобто навіть споріднена цілеспрямованість галузей соціальної сфери територій не створює уяви про їх спільні досягнення та спільні можливості покращення діяльності шляхом управлінського, організаційного та інституційного забезпечення їх сучасного стану.

Основними вимогами до кінцевих показників безпосередньо соціального розвитку муніципальних утворень повинно стати відображення в них соціальних умов життя, виявлення змісту і напрямів соціальної зорієнтованості, тенденцій зростання економічних характеристик соціального розвитку. Утім, різноманіття процесів життєдіяльності населення, що характеризують соціальні процеси, не завжди можна перенести на мову кількісних параметрів. Ті з них, які відображаються в статистичній, обліковій звітності чи формуються в процесі соціологічних обстежень поки недостатні і не дають узагальненої динаміки соціального зростання. А такі показники, як стан фізичного і духовного здоров'я соціуму, психічного і соціального здоров'я, соціальні зв'язки і соціальні структурні угруповання систематизуються вибірково, поверхово і несистемно. Хоча, безумовно, удосконалення систем муніципальної соціальної статистики та моніторингу якості плину соціальних процесів, яке поступово запроваджується, може сприяти появі детальнішої, змістовнішої і достатньої для глибоких висновків обґрунтованої системи показників розвитку.

Умова співставлення обраних показників соціального розвитку може бути забезпечена різними видами показників (абсолютні, відносні, структурні, показники питомої ваги та ін.) і методами їх розрахунку. Найбільш пристосованими для цього, як було проілюстровано вище, є індексний метод планування зростання чи приросту існуючих показників за рік і їх зміни в динаміці протягом певного періоду часу. Показники, які насамперед можуть свідчити про досягнення соціальних цілей розвитку міст – це показники виміру економічних характеристик розвитку соціальної сфери (табл. 5).

Бажана позитивна величина економічних характеристик для цілей аналізу і рівня розвитку подана в першому наближенні. А їх визначення здійснено приблизно на рівні порогового значення. Але при стратегічному плануванні і програмуванні

розвитку значення наведених показників повинно бути виваженим і обґрунтованим, відповідати реальним можливостям і обраному типу розвитку економічних систем регіонів. Тобто очікувана величина рівня досягнення показників має бути задалегідь прогнозованою, систематично контролюваною і за необхідності регульованою.

Щільний і систематичний аналіз систематизованих показників результатів економічного забезпечення соціального розвитку муніципальних утворень тісно пов'язаний з економічними характеристиками і властивостями процесів життєдіяльності, що здійснюються суб'єктами різних видів економічної діяльності на території муніципальних утворень. У складі таких показників слід обирати показники програм, проектів, планів і завдань. Їх перелік і систематизація запропонована існуючою державною статистикою економічних видів діяльності. Але слід враховувати, що в ній передбачені не всі види послуг, що виробляються за замовленнями місцевих рад для соціальної сфери. До того ж їх види і номенклатура досі кінцево не упорядковані як за об'єктами соціальної інфраструктури, так і за характеристиками якості, ресурсоемності, видами соціальних інвестицій та іншими показниками, що поки не дозволяє співставляти темпи економічного і соціального зростання і шукати шляхи їх збалансованості.

Висновки. Узагальнюючи вищенаведені результати, можна дійти таких висновків:

1. Головним показником під час аналізу економічного забезпечення розвитку соціальної сфери доцільно розглядати темп руху величини ВВП на душу населення (індекс зростання).

2. Вибір видів і кількості показників для аналітичної оцінки економічних характеристик соціального розвитку повинен здійснюватись за умов якомога різнобічного охоплення показників соціальних результатів економічних процесів. Їх кількісне визначення шляхом використання індексного методу буде сприяти розгляду ряду сценаріїв майбутнього розвитку і обґрунтуванню найбільш прийнятних із них.

3. Пропонований перелік економічних характеристик розвитку соціальної сфери, показників і методів їх оцінки доцільно використовувати в системі оцінювання рівня розвитку кожної підсистеми соціальної сфери територіальних громад для визначення збалансованості економічного і соціального розвитку й обґрунтування заходів для включення в програми і плани стратегічної і поточної діяльності. Узагальнюючі показники можуть використовуватись і при визначенні рейтингової оцінки міст і регіонів. Для цього доцільно використовувати не тільки запропонований, а й інший модифікований варіант наведених формул.

Необхідність вирішення проблем виміру рівня економічних характеристик соціального розвитку є незаперечною. Не здійснюючи оцінювання соціальних явищ і процесів, неможливо сприяти й управляти цими процесами. Тому своєчасна й об'єктивна оцінка та аналіз економічних результатів

Показники виміру економічних характеристик розвитку соціальної сфери

№ з/п	Показник	Метод розрахунку	Бажане позитивне значення показника
1	Збалансованість економічної активності суб'єктів муніципального господарювання з видатками місцевого бюджету на соціальну сферу	$P_a = \frac{\text{Темп зростання обсягу ВРП (на душу населення)}}{\text{Темп зростання доходної частини бюджету соціального розвитку}}$	$J_{Pa} > 1$
2	Співвідношення інвестиційної складової видатків соціального бюджету із зростанням ВРП на душу населення	$P_c = \frac{\text{Темп зростання питомої ваги інвестиційної складової видатків}}{\text{Темп зростання ВРП на душу населення}}$	$J_{Pc} \geq 0,5$ (не менше ніж 1 раз)
3	Збалансованість економічних інтересів жителів (P_E) МУТ	Співвідношення доходів 10% найбільш забезпеченого населення і 10% найменше забезпеченого	8 разів (порогове значення) [5; 6]
4	Збалансованість інтересів житлових умов людей або питома вага жителів, що мешкають у гуртожитках ($P_{Ж}$)	$P_{Ж1}$ – наявність житлового фонду в середньому на 1 особу $P_{Ж2}$ – питома вага жителів, що мешкають в гуртожитках (не мають власного житла)	$J_{Ж1}$ не менше ніж 25 м ² [5; 6] $J_{Ж2}$ – не > 5 %
5	Відтворення потенціалу людського капіталу населення ($P_{ЛК}$)	$P_{ЛК} = \frac{\text{Кількість народжуваних}}{\text{Кількість померлих}}$	$J_{P_{ЛК}} > 1$
6	Формування знанісної складової людського капіталу (P_3)	$P_3 = \frac{\text{Кількість дітей, не охоплених середніми навчальними загальноосвітніми закладами}}{\text{Загальна кількість жителів у віці від 7 до 17 років}}$	$J_{P_3} = 1$
7	Ділова активність установ соціальної сфери ($P_{ДА}$)	$P_{ДА} = \frac{\text{Сума коштів спеціального бюджету соціальної сфери, сформованого за рахунок власних доходів міста}}{\text{Сума коштів місцевого бюджету соціальної сфери}}$	$J_{ДА} \geq 0,5$
8	Соціальна активність жителів територіальних громад (P_A)	$P_A = \frac{\text{Загальна кількість жителів, що беруть участь в управлінні процесами життєдіяльності територіальної громади}}{\text{Кількість жителів у віці старше за 18 років}}$	$J_{PA} = 0,5$
9	Міграція населення громади (P_M)	$P_M = \frac{\text{Кількість працюючих за межами міста}}{\text{Кількість працюючих у місті}}$	$J_{PM} < 0,4$
10	Фінансова забезпеченість соціальних програм і планів розвитку ($P_{ПП}$)	$P_{ПП} = \frac{\text{Фактична сума бюджетних коштів на реалізацію соціальних програм і планів}}{\text{Запланована сума бюджетних коштів}}$	$I_j = 1$
11	Інноваційний розвиток соціальної інфраструктури (P_{IP})	$P_{IP} = \frac{\text{Кількість інноваційних заходів чи технологій розвитку інфраструктури}}{\text{Кількість загальних заходів підтримки функціонування соціальної сфери}}$	$J_{IP} \geq 0,3$
12	Витрати і пільги на душу населення ($P_{П}$)	$P_{П} = \frac{\text{Відношення фактичної суми витрат і пільг}}{\text{Сума витрат згідно з чинним законодавством}}$	$J_{П} = 1$
13	Споживання основних продуктів харчування на душу населення ($P_{СП}$)	$P_{СП} = \frac{\text{Фактичне споживання основних продуктів}}{\text{Споживання згідно з установленими нормами}}$	$J_{СП} = 1$
14	Рівень безробіття	$P_B = \frac{\text{Кількість непрацюючого населення у працездатному віці}}{\text{Загальна кількість працездатного населення}}$	$J_B \leq 10 \%$

соціальних процесів за системою показників, аналіз їх динаміки повинні стати дієвим важелем впливу на забезпечення й підвищення темпів зростання результатів трансформаційних процесів у суспільстві. Порівняння темпів зростання економічних характеристик і показників соціального розвитку дозволить обирати й обґрунтовувати умови пропорційності,

збалансованості й узгодженості запланованих управлінських, економічних, технічних та інших заходів соціально-економічного розвитку і виокремлювати найбільш ефективні напрями діяльності та вдосконалювати методи і механізми організації та управління цими процесами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методика рейтингової оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, м. Київ та Севастополь «Про внесення змін до Порядку проведення комплексної оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, м. Київ та Севастополь» : постанова від 30 лип. 2008 р. № 683 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Україна як соціальна держава: гасло для політичної конкуренції чи шлях до солідаризації суспільства? / О. М. Пишуліна, С. І. Лавриненко, Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка – К. : НІСД. – 42 с.
3. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. №254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
4. Соціальні індикатори рівня життя населення / Державний Комітет Статистики України. – К. : 2006. – С.127–128.
5. Соціальна економіка : [навч. посіб.] / [О. О. Беляєв, М. І. Діба, В. І. Кириленко та ін.]. – К. : КНЕУ, 2005. – 196 с.
6. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
7. Комплексна стратегія розвитку міста Дніпродзержинськ на період до 2015 року : рішення Дніпродзержин. міської ради (12 сесія VI скликання) від 30 верес. 2011 р. № 208-12/VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dndz.gov.ua>.
8. Програма соціально-економічного та культурного розвитку міста на 2012 рік : рішення міської ради від 28 груд. 2011 р. № 284-17/VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dndz.gov.ua>.
9. Про затвердження плану реалізації у 2012-2015 рр. пріоритетних напрямів Комплексної стратегії розвитку м. Дніпродзержинськ на період до 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dndz.gov.ua>.
10. Структура виконавчих органів міської ради (виконавчі органи апарату міської ради і самостійні виконавчі органи міської ради) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dndz.gov.ua>.
11. Основні економічні показники м. Дніпродзержинська за підсумками 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dndz.gov.ua>.
12. Про Генеральну схему планування території України : Закон України від 07 лют. 2002 № 3059-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3059-14>.
13. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23 берез. 2000 № 1602-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.
14. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21 трав. 1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
15. Статистичний збірник «Регіони України», 2010 : у 2 ч. / за ред. О. Г. Осауленка, К. : 2011. – Ч. 1. – 368 с.
16. Статистичний збірник «Регіони України», 2009 : у 2 ч. / за ред. О. Г. Осауленка, К. : 2010. – Ч. 1. – 369 с.

Рецензенти: *Івашова Л. М.* – д. держ. упр.;
Івашов М. Ф. – к. е. н.

© Бобровська О. Ю., Шумік І. В., 2012

Дата надходження статті до редколегії 25.10.2012 р.

БОБРОВСЬКА Олена Юріївна – доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри економіки і регіональної економічної політики Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

Коло наукових інтересів: державне регулювання соціально-економічного розвитку регіонів.

ШУМІК Ірина Володимирівна – аспірант кафедри економіки і регіональної економічної політики Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

Коло наукових інтересів: збалансований розвиток соціальної сфери міст та регіонів.